

реалізувати: *«Це благородне серце, яке билосся лише заради ніжних почуттів, змушене було, однак, коритися людському корисливому розрахунку. Гроші кинули свій холодний відблиск на це небесне життя і породили недовірливе ставлення до почуттів у жінки, яка сама була вся почуття»* [1, с. 488]. Ежені почала перетворюватися на механічну ляльку – органічний складник світу, в якому панують матеріальні цінності. В. Стеніна стверджує, що внутрішньою причиною зневіри Ежені став батько Гранде, риси якого визначають її психологічні та соціальні зміни [4, с. 64]. Насправді ж до духовної смерті дівчини долучилося все її оточення. Ежені, будучи слабкою жінкою, не змогла протистояти тотальному тиску соціуму, на відміну від сильних духом чоловіків (наприклад, маркиза д'Еспара – головного героя «Справи про опіку»).

Отже, роман «Ежені Гранде» надзвичайно важливий у контексті системи жіночих образів О. де Бальзака. По-перше, це один з небагатьох творів, названих ім'ям головної героїні. По-друге, в «Ежені Гранде» автор зробив спробу подивитися на жінку «зсередини», однак патріархальні стереотипи не дозволили йому вийти за межі традиції та створити образ сильної жінки, жінки-борця, жінки, здатної протистояти зовнішнім обставинам. У результаті романіст виписав тип упокореної жінки, яка стала на шлях самоусвідомлення, однак під тиском зовнішніх обставин не змогла протистояти «оляльковуванню» / «оречевленню» – перетворилася на механічну ляльку, яка придушує емоції та духовні пориви. Фактично, навіть у момент найбільшої активності й волевиявлення вона залишалася іграшкою в чоловічих руках (батько Гранде, Шарль, голова Крюшо де Бонфон, пастор та ін.). О. де Бальзак у романі «Ежені Гранде», попри намагання розкрити жіноче ество в усій його багатогранній складності, довів типово патріархальну думку: жінки априорі не здатні до незалежності та протистояння життєвим негараздам.

Література

1. Бальзак О. Твори. Батько Горіо. Гобсек. Ежені Гранде / пер. з фр. Є. Старинкевич, А. Кашпера, Є. Ржевуцької. Київ : Молодь. 490 с.
2. Бовуар С. Друга стаття: у 2 т. Т. 2. / пер. з фр. Н. Воробйової, П. Воробйова, Я. Собко. Київ : Основи, 1995. 392 с.
3. Иригарей Л. Этика полового различия / пер. с фр. А. Шестаков, В. Николаенков. Москва : Художественный журнал, 2004. 184 с.
4. Стеніна В. Ф. Роман «Евгения Гранде»: жинетворчество и мифотворчество Бальзака // Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов : Грамота, 2017. № 9 (75): в 2-х ч. Ч. 2. С. 62–65.
5. Шеметюк І. М. Жіночі образи у творчості Оноре де Бальзака («Гобсек», «Полковник Шабер», «Справа про опіку») // Scripta manent: молодіжний науковий вісник Інституту філології та журналістики / уклад. Л. Б. Лавринович. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. Вип. 5. С. 100–104.

Науковий керівник – О. М. Головій, канд. філол. н., доц.

Вікторія Шепелюк, Оксана Вишневська

Феміністичний аспект творчості Ольги Токарчук (на матеріалі оповідання «Profesor Andrews w Warszawie»)

Ольга Токарчук – одна з найвідоміших прозаїків сучасної польської літератури, лауреат літературної премії «Nike» та Міжнародної Букерівської премії. В Україні її твори відомі завдяки перекладам Остапа Сливинського («Бігуни», 2011), Ігоря Пізнюка («Шафа», 2001, «Правік та інші часи», 2003), Ніни Бічуї («Мандрівка людей книги», 2004), Ярини Сенчишин «Останні історії», 2007) та ін. Завдяки самобутності та різножанровості творчості письменниці коло її читацької аудиторії все більше розширюється як на теренах Польщі, так і поза її межами. В українському літературознавстві аналіз окремих творів польської письменниці можна простежити у критичних статтях Н. Артеменко [1], О. Станчак [5], наукових розвідках О. Калинюшко [2], Л. Лавринович [4] та ін. Серед польських науковців варто згадати А. Ларента, Е. Поремба. Деякі аспекти творчості Ольги Токарчук стали предметом вивчення російського дослідника П. Чаплинського.

Творчий стиль письменниці формується під впливом сучасного літературного процесу. У своїй статті «Амбівалентний герой у збірці оповідань Ольги Токарчук «Гра на багатьох барабанчиках» О. Калинюшко зазначає, що у стосунку до творчості Токарчук «критики часто вживають термін «магічний реалізм», тим самим зараховуючи авторку до представників цієї літературної течії» [2,

с. 86]. Однак сама авторка це заперечує. О. Калинюшко, продовжуючи міркування, зазначає, що «творчість О. Токарчук є надто гетерогенною, її письменницький талант проявляється в різних ракурсах, залежно від художньої мети, яку ставить перед собою авторка у конкретному творі. Це не дозволяє зараховувати її творчість до одного стильового напрямку чи течії» [2, с. 86]. Мета роботи полягає у дослідженні феміністичного аспекту творчості Ольги Токарчук, зокрема специфіки його трактування в оповіданні «Profesor Andrews w Warszawie».

Ольга Токарчук – неперевершений майстер зображення внутрішнього світу людини та її емоційного стану, оскільки є психологом за освітою. В оповіданні «Profesor Andrews w Warszawie» вона вдало передає внутрішній світ героя, зводячи до мінімуму кількість діалогів і віддаючи перевагу опису його роздумів. Головний герой твору – професор Ендрюс – живе наче у двох вимірах: він науковець-іноземець, який прибуває зі спокійної, стабільної Англії до Польщі і потрапляє в зовсім інший, незрозумілий світ – країну, де оголошено воєнний стан. Письменниця майстерно вводить героя і, відповідно, читача в стан оніризму. Головний герой постійно замислюється над своєю поведінкою, вважає її якоюсь незвичною, нетиповою: «*Mój Boże – pomyślał – niemożliwe, żeby to działa się naprawdę. Mam epizod psychotyczny. Coś mi się stało niedobrego. Starał się znaleźć ten punkt w czasie, kiedy to mogło się zacząć, ale jego rozum opierał się przed myśleniem*» [7].

Значний вплив на характер творчості та формування авторського стилю Ольги Токарчук має фемінізм – одне з провідних явищ сучасного суспільного та культурного життя. В одному з інтерв'ю письменниця чітко висловлює свою позицію щодо фемінізму: «Feminizm jest u mnie chyba czymś wrodzonym – mówi Olga Tokarczuk. – Nie jest dla mnie żadną filozofią, ale czymś naturalnym» [6].

На перший погляд, оповідання «Profesor Andrews w Warszawie» не можна віднести до тих, де порушується феміністична тема, навіть головний герой – чоловік. Однак лексичний склад оповідання свідчить про зворотнє: уже в першому абзаці оповідання авторка використовує велику кількість іменників жіночого роду, узгоджуючи їх з прикметниками та дієслівними формами, що вказують на жіноче бачення і тлумачення розвитку сюжету твору: «*Jak prawie wszystkie takie szkoły, wywodziła się z psychoanalizy, ale zerwała z korzeniami, opracowała własną metodę, własną teorię, własną historię, własny styl życia, śnienia i wychowania dzieci. Profesor A. leciał teraz do Polski z torbą książek, z walizką ciepłych rzeczy – powiedziano mu, że grudzień w Polsce jest wyjątkowomroźny i nieprzyjemny*» [7].

Головний герой професор Ендрюс прилітає з Англії в один із варшавських університетів, щоб поділитися досвідом в галузі психології. Але у Варшаві оголошують воєнний стан, професор не розуміє, що відбувається, відчуває себе загубленим у світі. Провідними словами тексту є іменники жіночого роду: **подорож** з Англії до Польщі; **ворона**, яка є передвісницею зміни: «*Otóż śniła mu się wrona... Wrona w systemie znaczeń onirycznych jego szkoły reprezentowała zmianę*»; **Беатриче** – жінка, яка супроводжувала професора до готелю «*Beatrycze – stała przy wyjściu, trzymając przed sobą kartkę z jego nazwiskiem i imieniem*»; **ялинка** «*Więc kupił choinkę. Szedł teraz z nią pod pachą do domu, wyglądał tak samo jak wszyscy*» [7]. Купивши ялинку, професор стає таким самим, як люди, що його оточують. Ще одним важливим образом є **риба**: «*Miał wrażenie, że bierze udział w religijnym rytuale. Zabijanie ryby. "Żyją czy na miejscu?", te powtarzane słowa hipnotyzowały go*» [7]. Від цього моменту головного героя турбує питання «Жива чи мертва», проєктуючись на поняття життя – смерть. Він не може зрозуміти значення цих слів, оскільки не знає польської мови. Це призводить до розгубленості, хаосу в думках професора. Події в оповіданні відбуваються в 1981–1983 роках – це час воєнного стану в Польщі, період диктатури, яку оголосив генерал Войцех Ярузельський. Вживане в тексті поняття «воєнний стан» асоціюється з **війною** (іменник жіночого роду).

За допомогою образу професора Ендрюса письменниця прагне передати непередбачуваність, нестабільність суспільного та політичного життя Польщі. Стан професора – це стан тогочасного польського суспільства. Життя вирувало мирним шляхом, і в одну мить введення воєнного стану робить його незрозумілим. Людина не може знайти відповіді на запитання: що відбувається і чому це сталося. Тобто це, власне, як утворення фемінітивів: від чоловічого роду утворюємо жіночий – через образ **професора** (іменник чоловічого роду) передається життя **Польщі** (іменник жіночого роду).

Ольга Токарчук обирає досить незвичний спосіб вираження своїх феміністичних поглядів. Не вводячи у текст жіночих образів, не піднімаючи проблеми становища жінки у суспільстві, не зосереджуючи уваги на правах жінок та їх рівності з чоловіками, авторка все ж таки робить акцент на важливості жінки в житті людства. І це їй вдається реалізувати за допомогою вдало підібраної лексики. Навіть у своєму висловлюванні про фемінізм письменниця в жартівливо-іронічній формі зазначає: «*Słowo pisarz brzmi poważnie, a słowo pisarka, jakby zdrobniale. Zupełnie jakby bycie*

kobietą było kalectwem! Trzeba odebrać rodzajowi żeńskiemu w naszym języku takie złe konotacje!» [6].

Отже, розглянувши феміністичний контекст оповідання «Profesor Andrews w Warszawie», можна зробити висновок, що Ольга Токарчук досить оригінально підходить до реалізації проблеми: замість жіночих образів вводить іменники жіночого роду, кожен з яких виконує певні функції та передає феміністичні настрої авторки. Поданий у статті матеріал висвітлює феміністичний аспект оповідання «Profesor Andrews w Warszawie» лише за допомогою аналізу лексичних засобів. У подальшому актуальним є дослідження інших прозових творів письменниці, зокрема й оповідань, у яких звучить жіноча проблематика.

Література

1. Артеменко Н. Маркес польського Правіку URL : <http://vsiknygy.net.ua/review/1026/>
2. Калинюшко О. Амбівалентний герой у збірці оповідань Ольги Токарчук «Гра на багатьох барабанчиках» // Scripta manent: молодіжний науковий вісник Інституту філології та журналістики. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. С. 86–88.
3. Кодак М. П. Поетика як система. Київ, 1988. 158 с.
4. Лавринович Л. Художня інтерпретація ідеї часопростору в романі О. Токарчук «Prawiek i inne czasy» // Наукові записки. Серія «Філологічна». Острогор : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2012. Вип. 28. С. 128–139.
5. Станчак О. Барабани, що рятують від смерті URL: <http://www.dzyga.com/recenz/tokarchuk.htm>
6. Artyści w Bohemie: Olga Tokarczuk // Bydgoszcz – Naszemiasto.pl. URL: <http://bydgoszcz.naszemiasto.pl/>
7. Tokarczuk O. Profesor Andrews w Warszawie. URL : <https://www.uio.no/studier/emner/hf/ilos/POL1301/v06/undervisningsmateriale/tokarczuk.html>

Наталія Юсюк

Елітарність у жанрі масової літератури: романи Люко Дашвар «Село не люди» та «Мати все»

Літературний процес початку ХХІ століття як своєрідна перехідна епоха складний та неоднозначний, його вивчення щоразу виявляє якісь нові аспекти, пов'язані з соціокультурною атмосферою цього періоду. Межа століть позначена актуалізацією взаємодії масового та елітарного типів творчості, прагненням письменників максимально наблизитися до широкого кола читачів, апелюючи до їхніх естетичних смаків.

Тривалий час у літературознавстві актуалізувався ціннісно-ієрархічний підхід до літературної творчості, відповідно до якого виділяли два основні типи літератури – елітарну та масову, що орієнтовані на культурні потреби різних категорій читачів. Проте розвиток науки про літературу характеризується зміною підходів до певних питань, тож останнім часом поняття «елітарності» й «масовості» зазнали багатьох переоцінок.

Деякі літературознавці намагаються обґрунтувати можливість функціонування літературних ієрархій, визначаючи основні типологічні відмінності між високою та низькою літературою (Б. Дубін, Я. Поліщук, В. Халізов, М. Черняк). Вивченню масової літератури як цілісного явища сприяв системний підхід, запропонований П. Бурд'є та Н. Луманом. Феномен масової літератури в умовах сучасної культурної ситуації вивчали Дж. Кавелті, Ф. Моретті, А. Рейтблат, П. Свірські, Дж. Сібрук. Найбільш ґрунтовні дослідження художніх особливостей сучасної масової літератури здійснені в межах соціологічного підходу (Л. Гудков, А. Рейтблат, Е. Трохимова тощо). Статус та іманентні риси «високої» художньої літератури в культурологічному аспекті розглядали Т. Адорно, І. Віткевич, Х. Ортега-і-Гассет. Вивченню специфіки української літератури в умовах масової культури присвячені праці вітчизняних дослідників: Н. Зборовської [4], А. Таранової [7], С. Філоненко [9] тощо. Сьогодні поняття «масової літератури» в контексті постмодернізму досліджують І. Ільїн, В. Пахаренко, Ю. Андрухович, Є. Баран та ін.

Поділ на елітарну та масову літератури досить умовний, проте немає сумніву, що провідні естетико-художні ознаки високої літератури протилежні рисам масової. Справді, висока та масова літератури відповідають різним культурним потребам, тому й орієнтовані на різні типи читачів. Зрозуміло, що кожне з цих понять не можна розглядати окремо, адже, перебуваючи в опозиції, вони становлять нерозривну єдність.